
S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE SYMBOLO

SERMO AD CATECHUMENOS (a).

SERMONES

DE SYMBOLO.
DE DISCIPLINA CHRISTIANA.
DE CANTICO NOVO.
DE QUARTA FERIA.

DE CATACLYSMO.
DE TEMPORE BARBARICO.
DE UTILITATE JEJUNII.
DE URBIS EXCIDIO.

CAPUT PRIMUM. — 1. *Symbolum regula fidei. Symbolum ex Scripturis collectum est. Deus omnipotens. Parvuli exsufflantur et exorcizantur. Accipite, filii, regulam fidei, quod Symbolum dicitur. Et cum acceperitis, in corde scribite, et quotidie dicite apud vos: antequam dormiatis, antequam procedatis, vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit ut legi possit: sed ad recensendum, ne forte deleat oblivio quod tradidit diligentia, sit vobis cōdex vestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri; et quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x, 10). Hoc est enim Symbolum, quod recensuri estis et reddituri. Ista verba quæ audistis, per divinas Scripturas sparsa sunt: sed inde collecta et ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret; ut omnis homo possit dicere, possit tenere quod credit. Numquid enim modo solummodo audistis quia Deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere patrem, quando nati fueritis per Ecclesiam matrem.*

2. *Inde ergo jam accepistis, meditati estis, et meditati tenuistis, ut dicatis: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Deus omnipotens est: et cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest; et, quod ait Apostolus, negare se ipsum non potest (II Tim. ii, 15). Quam multa non potest, et omnipotens est: et ideo omnipotens est, quia ista non potest. Nam si mori posset, non esset omnipotens; si mentiri, si falli, si fallere, si inique agere, non esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, non fuisset dignus qui esset omnipotens. Prorsus omnipotens Pater noster peccare non potest. Facit quidquid vult: ipsa est omnipotentia. Facit quidquid bene vult, quidquid justè vult: quidquid autem male fit, non vult. Nemo resistit omnipotenti, ut non quod vult faciat. Ipse fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, in-*

visibilia et visibilia: invisibilia, sicut sunt in cælis Sedes, Dōnationes, Principatus, Potestates, Archangeli, Angeli, si bene vixerimus, cives nostri. Fecit in cælo visibilia; solem, lunam, stellas. Suis animalibus terrestribus ornavit terram, implevit aerem volatilibus, terram ambulantes et serpentibus, mare nantibus: omnia implevit suis creaturis propriis. Fecit et hominem ad imaginem et similitudinem suam in mente: ibi est enim imago Dei; ideo mens ipsa non potest comprehendi nec a se ipsa, ubi est imago Dei. Ad hoc facti sumus, ut creaturis cæteris dominemur: sed per peccatum in primo homine lapsi sumus, et in mortis hæreditatem omnes devenimus. Facti sumus humiles mortales, impleti sumus timoribus, erroribus: hoc merito peccati; cum quo merito et reatu nascitur omnis homo (Gen. i-iii). Ideo sicut vidistis hodie, sicut nostis, et parvuli exsufflantur et exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur aut exsufflatur: sed ille sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur; est enim princeps peccatorum. Ac per hoc propter unum qui lapsus est et omnes misit in mortem, missus est unus sine peccato qui omnes in se credentes perducatur ad vitam, liberans eos a peccato.

CAPUT II. — 3. *Filium Dei Dominum nostrum vere esse Deum et omnipotentem. Pater et Filius non dii duo, sed unus Deus. Filius omnipotens et æqualis a Patre genitus. Ideo credimus et in Filium ejus, id est, Dei Patris omnipotentis, unicum, Dōminum nostrum. Quando audis unicum Dei Filium, agnosce Deum. Non enim Filius Dei unicus posset esse non Deus. Quod est, hoc genuit; etsi non est quem genuit. Si verus est autem Filius, hoc est quod Pater: si hoc non est quod Pater, non est verus Filius. Mortales et terrenas creaturas attendite: quod est res quæquæ, hoc generat. Non generat homo bovem, non generat ovīs*

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

De Symbolo ad Catechumenos Sermones emendati sunt ad Divionensem abbatiam S. Benigni codicem annorum circiter 800, ad Gemmeticensem, ad manuscriptum Ecclesie Laudunensis, ad manuscriptum PP. Fulviensium cœnobii S. Bernardi Parisiensis, et ad editiones Er. et Lov. Primus sermo repertus etiam est in Andegavensi manuscripto S. Albini anno 800; tres vero alii minime.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess., t. 1, memoratas. M.

(a) Alias, *Liber primus*, in ante editis, tom. 9.

canem, nec canis ovem. Quidquid est quod generat, id quod est generat. Tenete ergo fortiter, firmiter, fideliter, quia hoc genuit Deus Pater, quod est ipse omnipotens. Creaturæ istæ mortales per corruptionem generant. Numquid sic Deus generat? Mortalis natus id quod est generat, immortalis quod est generat: corruptibilis corruptibilem generat, incorruptibilis incorruptibilem; corruptibilis corruptibiliter, incorruptibilis incorruptibiliter: usque adeo hoc quod est, ut unus unum, ideo unicum. Scitis quoniam cum vobis pronuntiarem Symbolum sic dixi, et sic credere debetis: quia credimus in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum. Jam quando unicum, crede¹ omnipotentem: non enim Deus Pater facit quod vult, et Deus Filius non facit quod vult. Una voluntas est Patris et Filii, quia unâ natura. Nec enim voluntas Filii potest a Patris voluntate aliquantulum segregari. Deus et Deus, ambo unus Deus: omnipotens et omnipotens, ambo unus omnipotens.

4. Non introducimus duos deos, quomodo quidam introducunt, et dicunt: Deus Pater et Deus Filius, sed major Deus Pater, minor Deus Filius. Ambo quid? Duo dii? Erubescis dicere, erubescere credere. Dominus Deus Pater dicis, et Dominus Deus Filius: et dicit ipse Filius, *Nemo potest duobus dominis servire* (Matth. vi, 24). In familia ipsius sic erimus, ut, quomodo in domo magna ubi est paterfamilias et habet filium, dicamus et nos: Dominus major, Dominus minor? Aversamini talem cogitationem. Si vobis talia feceritis in corde, idola ponitis in anima una. Prorsus repellite. Prius credite, postea intelligite. Cui autem donat Deus, ut cum crediderit, citò intelligat; Dei donum est, non humana fragilitas. Tamen si nondum intelligitis, credite: Deus unus Pater, Deus Christus Filius Dei. Ambo quid? Unus Deus. Et quomodo ambo unus Deus dicitur? Quomodo? miraris? In Actibus Apostolorum, *Et erat, inquit, credentium anima una et cor unum* (Act. iv, 52). Multæ animæ erant, fides eadem unam fecerat. Tot millia animarum erant; amaverunt se, et multæ sunt una: amaverunt Deum in igne charitatis, et ex multitudine ad pulchritudinis unitatem venerunt. Si tam multas animas fecit animam unam charitas; qualis charitas est apud Deum, ubi nulla diversitas, sed integra æqualitas? Si in terris et in hominibus potuit esse tanta charitas, ut de tot animabus faceret unam animam; ubi semper inseparabilis fuit Pater a Filio, Filius a Patre, potuerunt ambo esse nisi Deus unus? Sed illæ animæ, et multæ animæ dici potuerunt, et anima una: Deus autem, ubi est ineffabilis et summa conjunctio, unus Deus dici potest, non dii duo.

5. Facit quod vult Pater, facit quod vult Filius. Nolite putare omnipotentem Patrem et non omnipotentem Filium: error est, delete hoc in vobis, non hæreat in memoria vestra, non bibatur in fide vestra, et si forte aliquis vestrum biberit, vomat. Omnipotens est Pater, omnipotens Filius. Si omnipotens non ge-

nuit omnipotentem, non verum filium genuit. Quid enim dicimus, fratres, si Pater major minorem filium genuit? Quid enim dixi¹, genuit? Homo enim major generat filium minorem; verum est: sed quia senescit ille, crescit iste, et ad formam patris sui vel crescendo pervenit. Filius Dei si² non crescit, quia nec potest Deus senescere; perfectus natus est. Perfectus quidem natus, si non crescit, et minor non remansit; æqualis est. Nam ut sciatis omnipotentem de omnipotente natum, ipsum audite qui Veritas est. De se quod dicit Veritas, hoc est verum. Quid ait Veritas? quid ait Filius, qui est Veritas? *Quæcumque Pater facit, hæc et Filius similiter facit* (Joan. v, 19). Omnipotens est Filius; omnia faciendo quæ voluerit. Nam si facit aliqua Pater quæ non facit Filius, falsum dixit Filius: *Quæcumque Pater facit, hæc et Filius facit similiter*. Sed quia verum dixit Filius: credite, *Quæcumque Pater facit, hæc et Filius facit similiter*; et credidistis in Filium omnipotentem. Quod verbum etsi in Symbolo non dixistis, tamen hoc est quod expressistis, quando in unicum ipsum Deum credidistis. Habet aliquid Pater quod non habet Filius? Hoc Ariani hæretici blasphemii dicunt, non ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid Pater, quod non habet Filius; mentitur Filius; qui dicit, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt* (Id., xvi, 15). Multa et innumerabilia sunt testimonia quibus probetur quia Filius verus Dei³ Patris est Filius, et Pater Deus verum genuit Filium Deum, et Pater et Filius unus est Deus.

CAPUT III. — 6. *Filii Dei nativitas humana ex virgine. Passio sub præside Pilato. Nativitas Christi æterna de Patre. Crucis supplicium cur electum a Christo. Patientiæ merces non temporalis in præsentî, sed æterna speretur in futuro sæculo*. Sed iste Filius unicus Dei Patris⁴ omnipotentis videamus quid fecit propter nos, quid passus est propter nos. Natus de Spiritu sancto et virgine Maria. Ille Deus tantus æqualis Patri, natus de Spiritu sancto et virgine Maria humilis, unde sanaret superbos. Exaltavit se homo, et cecidit: humiliavit se Deus, et erexit. Humilitas Christi quid est? Manum Deus homini jacenti porrexit. Nos cecidimus, ille descendit: nos jacebamus, ille se inclinavit. Prendamus et surgamus, ut non in pœnam cadamus. Ergo inclinatio ipsius hæc est, Natus est de Spiritu sancto et virgine Maria. Et ipsa nativitas humana, humilis et excelsa. Unde humilis? Quia homo natus est ex hominibus. Unde excelsa? Quia de virgine. Virgo concepit, virgo peperit, et post partum virgo permansit.

7. Quid deinde? Passus sub Pontio Pilato. Præsidatum agebat, et judex erat ipse Pontius Pilatus, quando passus est Christus. Judicis nomine signata sunt tempora, quando passus est, sub Pontio Pilato; quando passus est, crucifixus, mortuus⁵, et sepul-

¹ In Mss., dicitur.

² Juxta Er. Lugd. Ven. Lov., *Filius Dei non crescit*; omisso, si. M.

³ Mss., *Deus*.

⁴ Lov., *Deus Dei Patris*, etc. Abest, *Deus*, ab editis aliis et Mss.

⁵ Verbum, *mortuus*, hoc et proximo loco abest a Mss.

¹ Sic Mss. Editi vero, *Jamque unicum crede*.

tus. Quis? quid? pro quibus? Quis? Filius Dei unicus, Dominus noster. Quid? Crucifixus, mortuus, et sepultus. Pro quibus? Pro impiis et peccatoribus. Magna dignatio! magna gratia! *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi (Psal. cxv, 12)?*

8. Natus est ante omnia tempora, natus ante omnia sæcula. Natus ante. Ante quid, ubi non est ante? Prorsus nolite cogitare aliquod tempus ante nativitatem Christi, qua natus est de Patre: de ipsa nativitate loquor, qua est Filius Dei omnipotentis unicus Dominus noster; de ipsa prius loquor. Nolite cogitare an hac nativitate initium temporis; nolite cogitare ullum spatium æternitatis, quando erat Pater et non erat Filius. Ex quo Pater, ex eo Filius. Et quid est, ex quo, ubi non est initium? Ergo semper Pater sine initio, semper Filius sine initio. Et quomodo, inquires, natus est, si non habet initium? De æterno coæternus. Nunquam fuit Pater et non erat Filius, et tamen Filius a Patre est genitus. Unde datur qualiscumque similitudo? In rebus terrenis sumus, in creatura visibili sumus. Det mihi similitudinem terra: non dat. Det mihi aliquam similitudinem undarum elementum: non habet unde. Det mihi similitudinem aliquod animal: nec hoc potest. Animal quidem generat, et quod generat, et quod generatur: sed prior est pater, et postea nascitur filius. Inveniamus coævum, et credamus coæternum. Si potuerimus invenire patrem coævum filio suo, et filium coævum patri suo; credamus Deum Patrem coævum Filio suo, et Deum Filium coæternum Patri suo. In terra possumus invenire aliquem coævum, non possumus invenire aliquem coæternum. Intendamus coævum, et credamus coæternum. Intentos vos faciet forte aliquis et dicet: Quando potest inveniri pater coævus filio suo, aut filius coævus patri suo? Ut generet pater, antecedit ætate; ut nascatur filius, sequitur ætate: sed hic coævus pater filio, vel filius patri, quomodo potest esse? Occurrat vobis ignis pater, splendor filius; ecce invenimus coævum. Ex quo ignis esse cœpit, continuo splendorem gignit: nec ignis ante splendorem, nec splendor post ignem. Et si interrogemus, quis quem generat, ignis splendorem, aut splendor ignem; continuo vobis occurrit sensu naturali, prudentia insita mentibus vestris, omnes clamatis: Ignis splendorem, non splendor ignem. Ecce pater incipiens, ecce filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo pater incipiens, ecce filius simul incipiens. Si ostendi vobis patrem incipientem, et filium simul incipientem; credite Patrem non incipientem, et cum illo Filium nec ipsum incipientem; illum æternum, illum coæternum. Si proficitis, intelligitis: date operam proficere. Nasci habetis, sed et crescere debetis; quia nemo incipit a perfecto. Dei Filio licuit nasci perfectum; quia natus est sine tempore, coæternus Patri, antecedens omnia, non ætate, sed æternitate. Iste ergo natus Patri coæternus, de qua generatione dixit propheta, *Generationem ejus quis enarrabit (Isai. lvi, 8)?* natus de Patre sine tempore, natus est ex

⁴ Mss., *Intentos vos faciet. Forte aliquis dicit.*

virgine in plenitudine temporis. Istam nativitatem antecesserant tempora. Opportunitate temporis quando voluit, quando sciebat, tunc natus est: non enim nolens natus est. Nemo nostrum quia vult nascitur, et nemo nostrum quando vult moritur: ille quando voluit natus est, quando voluit mortuus est; quomodo voluit natus est de virgine, quomodo voluit mortuus est in cruce. Quidquid voluit fecit: quia sic erat homo, ut lateret Deus; susceptor Deus, susceptus homo, unus Christus Deus et homo.

9. De cruce ipsius quid loquar? quid dicam? Extremum genus mortis elegit, ne aliquod genus mortis ejus martyres formidarent. Doctrinam ostendit in homine, exemplum patientiæ demonstravit in cruce. Ibi opus, quia crucifixus: exemplum operis, crux; præmium operis, resurrectio. Ostendit nobis in cruce quid tolerare, ostendit in resurrectione quid sperare debeamus. Prorsus tanquam agonotheta summus dixit: Fac, et tolle; fac opus, et accipe præmium; certa in agone, et coronaberis. Quod est opus? Obedientia. Quod est præmium? Resurrectio sine morte. Quare addidi, sine morte? Quia surrexit Lazarus, et mortuus est: surrexit Christus, *jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur (Rom. vi, 9).*

10. Scriptura dicit: *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis (Jacobi, v, 11).* Job quanta pertulerit, cum legitur et exhorretur, expavescitur, contremiscitur¹. Et quid recepit? Dupla quam perdidit. Ergo ne homo propter præmia temporalia velit habere patientiam, et dicat sibi: Tolerem damnum, reddet mihi Deus filios duplos; Job omnia dupla recepit, et tot filios genuit, quot extulerat. Non ergo dupla sunt? Prorsus dupla sunt, quia et illi vivebant. Ne quis dicat, Feram mala, et reddet mihi Deus quemadmodum reddidit Job: ut jam non sit patientia, sed avaritia. Nam si patientiam ille sanctus non haberet, nec ea quæ contingebant fortiter sustineret; testimonium quod ei Dominus reddidit, unde haberet? *Animadvertisti, ait Dominus, ad puerum meum Job? Non enim est illi similis quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor.* Quale, fratres, testimonium hic sanctus vir a Domino meruit? Et tamen eum sua persuasione mala mulier decipere voluit, habens et hæc figuram illius serpentis, qui sicut in paradiso decepit hominem primum factum a Deo (*Gen. iii, 1-6*), ita etiam nunc blasphemiam suggerendo putavit posse decipere placentem hominem Deo. Quanta passus est, fratres! Quis potest tanta pati in re sua, in domo sua, in filiis suis, in carne sua, in ipsa quæ remanserat tentatrice uxore sua? Sed etiam ipsam quæ remanserat, olim auferret, nisi adjutricem sibi servasset: quia primum hominem per Evam debellaverat, Evam servaverat. Quanta ergo passus est! Perdidit omnia quæ habebat, domus ipsius cecidit; utinam sola! oppressit et filios. Et quia in illo patientia magnum locum

¹ Sic legendum juxta Er. Lugd. et Ven., *Job quanta pertulerit, legitur et horretur, expavescitur, contremiscitur.* Juxta Lov., *Job quanta pertulerit cum legitur, exhorretur, expavescitur, contremiscitur.* M.

tenuerat, quid responderit ille, audite: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Abstulit quæ dedit, numquid periit qui dedit? Abstulit quæ dedit. Tanquam diceret: Abstulit omnia, auferat omnia, nudum dimittat me, et servet mihi se. Quid enim mihi deerit, si Deum habuero? aut quid mihi alia prosunt, si Deum non habuero? Accessum est ad carnem, percussus est vulnere a capite usque ad pedes; sanie diffuebat, vermibus scatebat: et se in Deo suo immobilem demonstrabat atque figebat. Voluit illi mulier, diaboli adjutrix, non mariti consolatrix, persuadere blasphemiam: *Quamdiu, inquit, ista et ista pateris? Dic aliquod verbum in Dominum, et morere.* Ergo quia humiliatus erat, exaltandus erat. Et fecit hoc Dominus, ut ostenderet hominibus: nam ipse servo suo in cœlo majora servavit. Ergo humiliatum Job exaltavit, elatum diabolus humiliavit: quia *hunc humiliat, et hunc exaltat (Psal. LXXIV, 8).* Ne quis autem, fratres charissimi, quando aliquas ejusmodi patitur tribulationes, hic expectet mercedem: verbi gratia, si damna aliquâ patiatur, ne forte eo animo dicat, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum,* ut duplum accipiat. Patientia Deum laudet, non avaritia. Si ea quæ perdidisti, dupla quæris recipere, et ideo Deum laudas; de cupiditate laudas, non de charitate. Non tibi occurrat ipsius sancti viri exemplum: fallis te. Quando Job omnia tolerabat, dupla non sperabat. Et in prima ejus confessione quando damna pertulit et filios extulit, et in secunda cum jam tormenta vulnerum pateretur in carne, potest adverti quod dico. Prioris ejus confessionis hæc verba sunt: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Poterat dicere: Dominus dedit, Dominus abstulit; potest iterum dare qui abstulit, potest plura revocare quam tulit. Non hoc dixit, sed, *sicut Domino placuit, inquit, ita factum est:* quia ei placet, placeat mihi; quod placuit bono Domino, non displiceat subdito servo; quod placuit medico, non displiceat ægroto: Aliam ipsius audi confessionem: *Locuta es, inquit uxori suæ, tanquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu Domini, mala quare non sustinebimus (Job. I et II)?* Non addidit, quod si diceret, verum diceret, Potens est Dominus et meam carnem in pristinum revocare, et quod nobis abstulit multiplicare: ne ista spe illa tolerasse videretur. Ista non dixit, ista non speravit. Sed ut nos doceremur, non speranti Dominus præstitit, quo nos doceremur, quia Deus illi adfuit: quia si et illa illi non redderet, occultam coronam ejus videre minime poteramus. Et ideo quid ait Scriptura divina, exhortando ad patientiam et spem futurorum, non mercedem præsentium? *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis. Quare patientiam Job, et non, Finem ipsius Job vidistis?* Fauces aperires ad dupla; diceres, Deo gratias, sustineam, duplum recipio sicut Job. *Patientiam Job, finem Domini.* Patientiam Job novimus, et

finem Domini novimus. Quem finem Domini? *Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti (Psal. XXI, 2)?* Verba sunt Domini pendentis in ligno. Quasi reliquit illum ad præsentem felicitatem, sed non eum reliquit ad æternam immortalitatem. Ibi est finis Domini: Tenent Judæi, insultant Judæi, ligant Judæi, spinis coronant, spūis dehonestant, flagellant, opprobriis obruunt, ligno suspendunt, lancea fodiunt, postremo sepeliunt: quasi relictus est. Sed quibus? Illis insultantibus. Ideo ergo habeto patientiam, ut resurgas et non moriaris, id est, nunquam moriaris, sicut Christus. Sic enim legimus: *Christus surgens ex mortuis, jam non moritur (Rom. VI, 9).*

CAPUT IV. — 11. *Sedere ad dexteram Patris, quid sit. Dexteram Patris, beatitudo.* Ascendit in cœlum: credite. Sedet ad dexteram Patris: credite. Sedere, intelligite habitare: quomodo dicimus de quocumque homine, In illa patria sedit per tres annos. Dicit illud et Scriptura, sedisse quemdam in civitate tantum tempus (III Reg. II, 38, sec. LXX). Numquid sedit, et nunquam surrexit? Ideo hominum habitationes sedes dicuntur (a). Ubi habentur sedes, numquid semper sedetur? non surgitur, non ambulatur, non jacetur? et tamen sedes vocantur. Sic ergo credite habitare Christum in dextera Dei Patris: ibi est. Nec dicat vobis cor vestrum, Quid agit? Nolite quærere quod non licet invenire: ibi est; sufficit vobis. Beatus est, et a beatitudine, quæ dextera Patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est, dextera Patris. Nam si carnaliter acceperimus; quia sedet ad dexteram Patris, ille erit ad sinistram. Numquid fas est ut sic illos componamus, Filium ad dexteram, Patrem ad sinistram? Ibi omnis dextera est, quia nulla ibi est miseria.

12. Inde venturus judicare vivos et mortuos. Vivos, qui superfuerint; mortuos, qui præcesserint. Potest et sic intelligi: Vivos, justos; mortuos, injustos. Utrosque enim judicat, sua cuique retribuens. Justis dicturus est in iudicio: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi.* Ad hoc vos parate, hæc sperate, propterea vivite, et sic vivite, propterea credite, propterea baptizamini, ut possit vobis dici: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi.* Sinistris quid? *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. XXV, 34, 41).* Sic judicabuntur a Christo vivi et mortui. Dicta est primâ sine tempore nativitas Christi, dicta est alia in plenitudine temporis de virgine nativitas Christi, dicta est passio Christi, dictum est iudicium Christi. Totum dictum est, quod dicendum erat de Christo, Filio Dei unico, Domino nostro: sed nondum perfecta est Trinitas.

CAPUT V. — 13. *Spiritum sanctum esse Deum.* Sequitur in Symbolo, Et in Spiritum sanctum. Ista Trinitas unus Deus, una natura, una substantia, una potentia, summa æqualitas, nulla divisio, nulla di-

(a) Confer serm. 214, n. 8, tom. 5.

versitas, perpetua charitas. Vultis nosse quod Deus est Spiritus sanctus? Baptizamini, et templum ejus eritis. Apostolus dicit, *Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis a Deo* (I Cor. vi, 19)? Templum habet Deus: nam et Salomon rex, et propheta jussus est ædificare templum Deo. Si ædificaret templum soli, aut lunæ, aut stellæ alicui, aut alicui angelo, nonne damnaret illum Deus? Quia ergo templum ædificavit Deo, ostendit se colere Deum. Et unde ædificavit? De lignis et lapidibus: quia dignatus est Deus facere sibi per servum suum domum in terra, ubi rogaretur, ubi memoraretur¹. Unde dicit beatus Stephanus: *Salomon ædificavit illi domum, sed Altissimus non in manu factis templis inhabitat* (Act. vii, 47 et 48). Si ergo corpora nostra templum est Spiritus sancti, qualis Deus est qui ædificavit templum Spiritui sancto? Sed Deus. Si enim templum Spiritus sancti sunt corpora nostra, ille Spiritui sancto ædificavit templum, qui et corpora nostra. Attendite Apostolum dicentem, *Deus temperavit corpus, ei cui deerat majorem honorem dans* (I Cor. xii, 24); cum loqueretur de diversis membris, ut non essent scissuræ in corpore. Deus creavit corpus nostrum. Herbam Deus creavit, corpus nostrum quis creavit? Unde probamus quia herbam Deus creat? Qui vestit, ipse creat. Evangelium lege: *Si ergo fenum agri, ait, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit* (Matth. vi, 30). Ille ergo creat, qui vestit. Et Apostolus: *Stulte, quod seminas non vivificatur, nisi moriatur²: et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut forte tritici, aut alicujus cæterorum; Deus autem illi dat corpus quomodo voluerit, et unicuique seminum proprium corpus* (I Cor. xv, 36-38). Si ergo Deus corpora nostra ædificat, si Deus membra nostra ædificat, et corpora nostra templum sunt Spiritus sancti; nolite dubitare Deum esse Spiritum sanctum. Et nolite addere quasi tertium Deum; quia Pater et Filius et Spiritus sanctus unus est Deus. Sic credite.

CAPUT VI. — 14. *De sancta Ecclesia.* Sequitur post Trinitatis commendationem, sanctam Ecclesiam. Demonstratus est Deus et templum ipsius. *Templum enim Dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis vos* (Id. iii, 17). Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans: pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam (Matth. xvi, 18).

CAPUT VII. — 15. *Peccata etiam immania dimittuntur in Baptismo; et venialia, in oratione dominica. Penitentia publicæ actio propter immania peccata, non*

¹ Aliquot Mss., *moraretur*.

² Editi, *prius moriatur*. Abest, *prius*, a Mss.

propter levia. Remissionem peccatorum. Habetis Symbolum perfecte in vobis, quando baptizamini. Nemo dicat: Illud feci, forte non mihi dimittitur. Quid fecisti? quantum fecisti? Dic immane aliquid quod commisisti, grave, horrendum, quod etiam cogitare horres: quidquid vis feceris, numquid Christum occidisti? Non est isto facto aliquid pejus, quia et Christo nihil est melius. Quantum nefas est occidere Christum? Judæi tamen eum occiderunt, et multi in eum postea crediderunt, et biberunt ejus sanguinem: dimissum est illis peccatum quod commiserunt. Cum baptizati fueritis, tenete vitam bonam in præceptis Dei, ut Baptismum custodiatis usque in finem. Non vobis dico quia sine peccato hic vivetis; sed sunt venialia, sine quibus vita ista non est. Propter omnia peccata Baptismus inventus est; propter levia, sine quibus esse non possumus, oratio inventa. Quid habet oratio? *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Id. vi, 12). Semel abluimur Baptismate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite illa committere, pro quibus necesse est ut a Christi corpore separemini: quod absit a vobis. Illi enim quos videtis agere penitentiam, scelera commiserunt, aut adulteria, aut aliqua facta immania: inde agunt penitentiam. Nam si levia peccata ipsorum essent, ad hæc quotidiana oratio delenda sufficeret.

CAPUT VIII. — 16. *Peccata tribus modis dimittuntur.* Ergo tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia; in Baptismate, in oratione, in humilitate majore¹ penitentia: tamen Deus non dimittit peccata, nisi baptizatis. Ipsa peccata quæ primum dimittit, non nisi baptizatis dimittit. Quando? Quando baptizantur. Peccata quæ postea orantibus dimittuntur, et penitentibus, quibus dimittit, baptizatis dimittit. Nam quomodo dicunt, *Pater noster*, qui nondum nati sunt? Catechumeni quamdiu sunt, super illos sunt omnia peccata eorum. Si catechumeni, quanto magis Pagani? quanto magis hæretici? Sed hæreticis Baptismum non mutamus. Quare? Quia sic habent Baptismum, quomodo desertor habet characterem: ita et isti habent Baptismum; habent, sed unde damnentur, non unde coronentur. Et tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, numquid audeat quisquam ei characterem mutare?

CAPUT IX. — 17. *De resurrectione carnis in vitam æternam.* Credimus etiam resurrectionem carnis, quæ præcessit in Christo: ut hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus, Ecclesia corpus Christi (Ephes. v, 25). Caput nostrum surrexit, ascendit in cælum: ubi caput, illic et membra. Quomodo carnis resurrectionem? Ne forte putet aliquis quomodo Lazari, ut scias non sic esse, additum est, In vitam æternam. Regeneret vos Deus, conservet et tueatur vos Deus; in se, qui est ipsa vita æterna, perducatur vos Deus. Amen.

¹ Sic Mss. Editi vero, *majoris*.